

LUONNOS
10.11.2015

Kainuun liitto

**Kainuun maakuntaohjelman
toimeenpanosuunnitelma
(TOPSU) 2016–2017**

2015

A:x

Esipuhe

Konkreettisen Kainuun maakuntaohjelman 2014–2017 lähivuosien toimeenpano on osa laajempaa ohjelmaprosessia, jossa **Kainuu-ohjelma – Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu** – tähtää pitkällä aikavälillä, vuoteen 2035, kunnianhimoisiin uudistuksiin. Kainuu-ohjelman ja erityisesti siihen sisältyvän maakuntaohjelmaosion vahva asema alueellisessa kehittämistyössä perustuu lakiin alueiden kehittämisestä. Osallistavalla ohjelmaprosessilla on haettu ohjelman linjauksille laajaa sitoutumista eri sidosryhmiltä. Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava ja erityisesti ohjelmaa terävöittävä maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (2016–2017) sekä yhteisesti sovittu edunvalvonta ovat konkreettisia ja käytännön kehittämistyötä kohdentavia suunnitelmia.

Toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) on lyhyen tähtäimen tahdonilmaus, joka on tarkoitettu koko maakunnalle ja sitä sovelletaan ottaen huomioon alueelliset sekä paikalliset erityispiirteet. Strategian luonne on ohjaava ja uusia mahdollisuuksia etsivä – se on ennen kaikkea aluelähtöinen strategia, joka toisaalta suuntaa ja keskittää valintoja, mutta toisaalta se pyrkii myös säilyttämään reagoitiherkkyden erilaisiin uusiin avauksiin ja esimerkiksi lähialueilla alkaviin suurhankkeisiin.

Tässä suunnitelmassa esitetyt edunvalvontakohteet ja hankeaihiot on kuvattu halutun suuntaisiin muutoksiin johtavina strategisina linjauksina, kärkihankeaihioina, jotka eivät ole rahoittajia sitovia ”ennakkopäätöksiä”. Ennakoivalla kehittämisenäkemyksellä ja rakennemuutoksen ennakoivalla huomioimisella sekä ajantasaisella toimeenpanosuunnitelmalla luodaan toisaalta valmiuksia rahoittaa nopeasti valmiita hankeaihioita ja toisaalta pidetään yllä valmiutta tarttua nopeasti avautuviin uusiin kehittämismahdollisuuksiin – tulevatpa ne miltä suunnalta tahansa. Tällä maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) hyväksymällä toimeenpanosuunnitelmalla luodaan valmiuksia koota laajasti eri rahoituslähteitä kainuulaisten hankkeiden, hankekokonaisuuksien ja alueiden välisten yhteishankkeiden taakse.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia tämän TOPSU:n tekemiseen osallistuneita ja toivomme, että yhdessä tekemämme kehittämistyö näkyy hyvinä tuloksina eri kohderyhmissä, erityisesti yrityksissä ja tavoitteiden suuntaisina, elinvoimaa lisäävinä aluevaikutuksina Kainuussa.

Timo Korhonen
maakuntahallituksen
puheenjohtaja

Pentti Malinen
maakuntajohtaja

Heimo Keränen
aluekehitysjohtaja

Tiivistelmä

Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (TOPSU 2016–2017) on maakunnan yhteistyöryhmän hyväksymä lakisääteinen asiakirja, jolla toteutetaan Kainuun maakuntavaltuuston hyväksymää maakuntaohjelmaa.

Kainuun maakuntaohjelman 2016–2017 toimeenpanosuunnitelmassa on neljä kehittämissuunnitelmaa, joita kutakin täsmennetään tarkemmilla kehittämisteemoilla. Toimintalinjalla 1 tuetaan hankkeita, joilla edistetään elinkeinoelämän elinvoimaa ja uudistumista sekä osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta. Toimintalinjalla 2 kehitetään Kainuun palveluiden saavutettavuutta, toimivuutta sekä näiden ympärille rakentuvaa yhteistyötä ja hyvää ympäristöä. Toimintalinjalla 3 tuetaan ”pehmeämpiä” arvoja ja kehitetään kainuulaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Toimintalinjalla 4 kehitetään positiivista Kainuu-kuvaa siten, että koko alue ja sen elinvoima hyötyvät siitä.

Kehittämissuunnitelmat pitävät sisällään yritysten kehittämistä, työpaikkojen uudistamista ja luomista, innovaatiotoimintaa, työvoiman ja palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta. Tämän lisäksi tärkeitä asioita ovat maakunnan elinvoimaisuuden tukeminen kestävän alue- ja yhdyskuntarakenteen kautta. Työllisyyden ja hyvinvoinnin teemoja puolestaan ovat kainuulaisten toimintakykyisyyden ja terveyden ylläpito, osallisuus ja yhteisöllisyyteen kannustaminen sekä positiivisen Kainuu-kuvan vahvistaminen.

Toimeenpanosuunnitelman ideana on tunnistaa relevantit edunvalvontakohteet ja toimenpiteet, joilla edistetään laajan aluepolitiikan, siis koko yhteiskuntapolitiikan, toimia niin että Kainuu kehittyy haluttuun suuntaan. Tässä kehittämistyössä käytetään laajaa keinovalikoimaa ja monipuolisesti erilaisia rahoituslähteitä. Suuressa roolissa on myös Itä- ja Pohjois-Suomen liittojen yhteistyö ja yhteinen edunvalvonta.

Täsmäaseina maakuntasuunnitelman toimeenpanossa käytetään rakennerahastohankkeita, joihin tällä suunnitelmalla suoraan vaikutetaan. Hankeaihoita on toimeenpanosuunnitelmaan tullut suunnitteluprosessin aikana runsaasti, kaikille maakuntaohjelman painopisteille, mikä osoittaa, että kehittämisrahoitukselle on kysyntää ja ohjelmaa on mahdollista suunnitellusti toteuttaa.

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	2
Tiivistelmä.....	3
Sisällysluettelo.....	4
1 Maakuntaohjelman 2014–2017 rooli ja toteutus	5
Toimeenpanosuunnitelman rooli toteutuksessa	5
Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla	6
Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpanokriteerit	8
2 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta	10
Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen	10
Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa	11
Kansainvälinen yhteistyö ja eri ohjelmien hyödyntäminen	12
Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen	13
Kainuun omat edunajamisen pääteemat	15
3 Maakuntaohjelman toimeenpano 2016–2017	17
TL 1: Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä	17
TL 1.1: Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset	17
TL 1.2 Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta	17
TL 1.3 Osaavan työvoiman saatavuus	18
Kärkialojen kehittämislinjaukset ja ÄRM sekä ERM	19
TL 2: Saavutettava, toimivien palvelujen ja hyvän ympäristön sekä yhteistyön Kainuu	20
TL 2.1 Saavutettavuus	21
TL 2.2 Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne	22
TL 2.3 Yhteistyö ja uudistumiskyky	22
TL 3: Hyvinvoiva Kainuu	23
TL 3.1 Työllisyys ja toimeentulo	23
TL 3.2 Terveiden ja toimintakyvyn ylläpito	24
TL 3.3 Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen	24
TL 4: Kainuu-kuva	25
4 Rahoitus.....	25
Liitteet	27

1 Maakuntaohjelman 2014–2017 rooli ja toteutus

Toimeenpanosuunnitelman rooli toteutuksessa

Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista 7/2014 määrittelee maakuntaohjelmalle ja sen toimeenpanolle vahvan aseman (33–34 §):

Maakunnan liiton johdolla valmistellaan kahden vuoden välein maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma maakunnan yhteistyöryhmän hyväksyttäväksi. Suunnitelmaa voidaan tarvittaessa tarkistaa vuosittain.

Suunnitelma sisältää keskeisiä maakuntaohjelmaa toteuttavia hanke- ja toimenpide-esityksiä sekä kuvaukset niitä koskevista yhteistyösopimuksista, kannanoton rakennerahasto-ohjelman valtakunnallisiin teemoihin kuuluvista hankehauista ja -suunnitelmista ja alueen osallistumisesta niihin sekä painopisteet, joihin kansallista ja Euroopan unionin rahoitusta kohdennetaan. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan maakuntien yhteistoiminta-alueiden ja muut maakuntien yhteiset toimenpiteet ja keskushallinnolle tehtävät aloitteet.

Toimeenpanosuunnitelma valmistellaan yhteistyössä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja muiden valtion viranomaisten, kuntien ja muiden maakuntaohjelman toteuttamiseen osallistuvien tahojen kanssa.

Kainuun toimeenpanosuunnitelman (TOPSU) on laadittu 16.6.2014 maakuntavaltuuston hyväksymän Kainuu-ohjelman (sisältää sekä Kainuun maakuntasuunnitelman (2035) että maakuntaohjelman 2014–2017) tavoitteiden ja painopisteiden perusteella kohdentamaan ja priorisoimaan seuraavien kahden vuoden käytännön toteutus. TOPSU:ssa sovitetaan samalla yhteen ELY:n, AVI:n, Kainuun liiton ja kuntien keskeiset toimenpiteet Kainuun kehittämiseksi.

Mukana TOPSU:n valmistelussa ovat olleet Kainuun ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja Kainuun liitto. Kainuun liitto teki myös kuntakierroksen keväällä 2015, jolloin kunnilta saatiin esityksiä elinvoiman kasvattamiseen. Lisäksi eri tahoilta pyydettiin laajasti hanke-ehdotuksia ohjelman toimeenpanoon kesän 2015 aikana.

TOPSU:lla ohjataan ennen kaikkea hanketoimintaa siten, että maakuntaohjelman strategiset linjaukset ja painopisteet tulevat huomioiduksi, eri rahoittajatahojen rahoituskriteerit täytetään ja Kainuun elinvoimaa edistetään. Kehittämistyötä tehdään, ennakoiden rakennemuutoksia, mahdollisimman konkreettisilla sekä yritystoiminnan kehittymistä edistävillä toimenpiteillä, joita ovat

1. edunajamistoimenpiteet ja laaja aluepolitiikka (alueeseen vaikuttava yhteiskuntapolitiikka)
2. aluekehittämis- ja yrityshankkeet
3. edellytyksiä luovat yhteistyö-, kaavoitus- ja infrastruktuurihankkeet.

On huomattava, että kaikki TOPSU:n kehittämislinjaukset tai kärkitoimenpiteet eivät välttämättä etene toteutukseen välittömästi – ja toisaalta toteutukseen voidaan ottaa perustellusti myös sellaisia toimenpiteitä, joita TOPSU:ssa ei ole mainittu.

Tämän toimeenpanosuunnitelman valmistelussa huomio on kiinnittynyt lähinnä alkaneen rakennerahasto-ohjelmakauden hankekokonaisuuden täydentämiseen sekä Maaseutu- ja kalatalousrahastojen alueelliseen suuntaamiseen. Raja-alueohjelmat ja Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat käynnistynevät vuoden 2016 aikana, näiden käynnistymisprosesseja seurataan ja niissä ollaan aktiivisesti mukana.

Alueelle suoraan suunnattujen kehittämisresurssien vähennyttä ja ohjelmakauden edetessä resurssien vähetessä eri toimijoita kannustetaan ja tuetaan hyödyntämään entistä tehokkaammin valtakunnallisesti tai kansainvälisesti kilpailtuja rahoituslähteitä hankkeiden toteuttamiseksi. Esimerkiksi hallituksen kärkihankkeet, valtakunnallinen ESR- ja TEKES-rahoitus ovat tärkeitä lähteitä. TEKES-rahoitus on viime vuosina selvästi vähentynyt ja se on suunnattu ennen kaikkea tutkimustulosten kaupallistamiseen – myös Kainuussa on tarvetta TEKES-rahamen käytölle, vaikka potentiaalisia hanketoimijoita on vähän.

Vuoden 2015 keväällä päättyneen Kainuun kuntarakenneselvityksen keskeisimpänä johtopäätöksenä oli, että jatkotyössä alueella keskitytään kuntia koskevan Kainuu-sopimukseen solmimiseen kevään 2016 aikana. Sopimuksen ideana on linjata ja tehostaa sopimuskuntien välistä yhteistoimintaa ja yhteistoiminnan periaatteita sekä terävöittää yhteistyön painopisteitä selvitystyön pohjalta tulevina vuosina. Sopimuskuntien yhteisenä tavoitteena on Kainuun elinvoiman ja palvelujen turvaaminen mahdollisimman joustavasti ja tehokkaasti. Yhteistyö perustuu kuntien yhteiseen tilannekuvaan ja näkemykseen alueen haasteista sekä yhteiseen tahtoon vaikuttaa samansuuntaisesti alueen kehittymiseen. Tavoitteena on kehittää aluetta maakuntaohjelman rinnalla, sitä tukien ja täydentäen niin, että yksittäisten kuntien ja kuntaryhmien tavoitteet tulevat otetuksi huomioon.

Kainuu-ohjelman kehittämislinjaukset toimeenpanon taustalla

Kainuu-ohjelma muodostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014–2017. Maakuntasuunnitelma linjaa maakunnan kehittämisen tavoitteet pitkällä aikavälillä ja maakuntaohjelma lähiajan (maakuntavaltuustokauden) kehittämisen strategiset valinnat. Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava, maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ja yhteisesti sovittu edunvalvonta ovat kehittämistyön konkreettisia työkaluja. Maakuntakaava ohjaa ja osoittaa maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Erillinen toimeenpanosuunnitelma kohdentaa varojen käyttöä vuosittain hanketasolla kehittämiskohteisiin ja priorisoi edunajamisen toimenpiteitä lyhyellä aikajänteellä.

Kainuun tulevaisuuden visiona vuoteen 2035 on **Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu**. Kainuun alueellisessa profiilissa vahvuuksina korostuvat luonto, tila ja erilaiset fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri. Nämä yhdessä luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle ja omaehtoiselle kehittämiselle – erityisesti biotaloudelle ja matkailulle. Kriittisimmät ratkaistavat haasteet ovat muuttoliikkeestä johtuva väestön väheneminen, osaavan työvoiman saatavuus, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto, saavutettavuus, kainuulaisten hyvinvointi sekä Kainuun maakuntakuva.

Kainuu-ohjelman tavoitteena on vastata näihin haasteisiin siten, että **1) elinvoimaa lisäävällä ja uudistavalla elinvoima- ja työllisyyspolitiikalla; 2) toimivalla aluerakenteella ja luontevalla**

yhteistyöllä sekä toimivilla palveluilla lisätään 3) kainuulaisten hyvinvointia. Lopputuloksena tämä heijastuu **positiiviseksi kuvaksi** luovuuden, rohkeuden, myönteisyyden ja yrittäjyyden maakunnasta, jonka väkiluku lähtee jälleen kasvuun. Kainuun kehittämisessä tärkeitä näkökulmia ovat **osaaminen, kestävä kehitys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kansainvälisyys, kulttuuri ja kainutlaatuisuus sekä digitaalisuus.** Myös **maaseutu** ja **kolmas sektori** huomioidaan etenkin yhdenvertaisuuteen liittyen.

Ensimmäisenä painopisteenä on **elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä,** jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset
2. Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta
3. Osaavan työvoiman saatavuus

Tavoitteena on parantaa osaavan työvoiman joustavaa saatavuutta ja yritysten kilpailukykyä, erityisesti kansainvälistä, sekä toimintaympäristön vetovoimaisuutta. Maakunnan elinkeinorakennetta pyritään uudistamaan ja lisäämään kasvuhaluisten ja -kykyisten yritysten määrää. Resilienssin, alueen kyvyn selvitä suuresta ja nopeasta muutoksesta, kehittäminen eri toimijoiden ketteryyttä ja ennakoivaa toimintatapaa lisäämällä ovat erityisenä kehittämistyön kohteena. Tällä varaudutaan ennakoivan rakennemuutoksen (ERM) hallintaan. Erilaisia rajoja ylittävä yhteistyö ja Kainuun luontaisten vahvuuksien hyödyntäminen ovat tässä keskeisiä.

Elinkeinoelämän kärkialoina ovat matkailu ja palvelut, teknologia-alat, biotalous ja kestävä kaivannaistoiminta. Näillä aloilla on koko maakunnan kattava laaja kehittymispotentiaali ja kasvumahdollisuudet.

Toisena painopisteenä on **sujuvan arjen ja toimivien palvelujen ja sekä yhteyksien luonnonläheinen ympäristö,** jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Saavutettavuus
2. Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne
3. Yhteistyö ja uudistumiskyky

Maakunnan koko liikennejärjestelmän kehittämisen tavoitteena on vahvistaa Kainuun kilpailukykyä, parantaa ulkoista ja sisäistä saavutettavuutta ja tehostaa toiminta- ja logiikkajärjestelmiä. Liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla, mikä vähentää samalla myös liikenteen kokonaispäästöjä. Kainuusta rakennetaan ympäristövastuullisuuden mallimaakunta, jossa asuminen ja työ perustuvat kestäväälle ja ekotehokkaalle luonnonvarojen ja uusiutuvan energian käytölle – lähellä peruspalveluja.

Kainuulaisten paikallista osallistumisaktiivisuutta ja uudistumisintoa tukemalla edistetään kokeilukulttuuria. Tavoitteena on, että maakunnasta muodostuu valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä hajautettujen ratkaisujen kehittämisympäristö. Kainuu on tulevaisuudessa kansainvälinen, kansainvälisesti verkottunut maakunta, joka tekee yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa.

Kolmantena painopisteenä on **hyvinvoiva Kainuu**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Työllisyys ja toimeentulo
2. Terveys ja toimintakyky
3. Osallisuus ja yhteisöllisyys

Tavoitteena on parantaa kainuulaisten mahdollisuuksia työhön ja mielekkääseen tekemiseen, sekä parantaa työhyvinvointia, toimeentuloa sekä osaamista. Lisäksi tavoitteena on parantaa terveyttä ja toimintakykyä siten, että kainuulaisten terveyserot kaventuvat, kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat.

Neljäntenä tavoitteena on **parantaa Kainuun maakuntakuvaa** ja mainetta siten, että Kainuu tunnetaan luonnonläheisyytensä lisäksi dynaamisena, elinvoimaisena ja houkuttelevana maakuntana.

Maakuntaohjelman seuranta ja toimeenpanokriteerit

Alkaneen haketoiminnan tulokset ja vaikutukset eivät ole vielä arvioitavissa

Hanketoiminta on aloitettu ripeästi vuoden 2014 syksyllä maakuntaohjelman valmistuttua; hankkeita on rahoitettu sen jälkeen kuukausittain. Lähes kaikki myöntövaltuudet, jotka ovat ESR- ja EAKR-toimintaan liittyen vuosille 2014–2015 yhteensä noin 25 M €, on jo sidottu; lisäksi käytettävissä on laskennallista kuntarahoitusta noin 3,5 M €, joka kertyy rahoituspäätösten ja maksatusten kautta. Pk-yritystoiminnan kilpailukykyyn on käytetty tai sidottu etupainotteisesti EAKR:n osalta n. 8,3 M € ja osaamisen kehittämiseen n. 8,8 M € sekä ESR:n osalta (työllisyys ja työvoiman liikkuvuus; koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen; sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta) n. 10,2 M €. Lisäksi Kainuun ÄRM-rahaa on käytetty n. 4,4 M €. Resursseja on siis käytetty MYR:n linjausten mukaisesti – etupainotteisesti ja taantumaa ”kampittaen”. Ainoastaan ELY-keskuksen EAKR-rahaa ja ÄRM-rahaa on sitomatta.

Alkaneen ohjelmakauden haketoiminnan tuloksellisuutta ei ole vielä arvioitu, mutta ohjausryhmätyöskentelystä saatujen kokemusten perusteella tuloksia ja alueellisia vaikutuksia voidaan odottaa.

ELY-keskuksen hoitaman maaseuturahaston hanketoiminta on vasta alkamassa. Hanketoiminnan kärki on yhtäältä biotalouteen liittyvien hankkeiden käynnistymisessä ja toisaalta maaseudun palveluinfrastruktuurin kehittämisen varatun resurssin allokoinnissa parhaalla tavalla. Perusmaatalous on koko maassa erittäin vaikeassa taloustilanteessa (Venäjän vienti ja yleinen taantuma sekä huono satokausi), joten nyt tarvitaan kaikki kehittämiskeinot maaseutuelinkeinojen tukemiseksi. Hankeesityksiä tai -aihoita on tullutkin kesän ja syksyn aikana reilusti yli käytettävissä olevien myöntövaltuuksien, joten strategisesti viisas kehittämistyö on voitu käynnistää.

Kehittämistoimien kärjessä ovat biotalouden koulutus- ja kehitystoimenpiteet, jotka suoraan hyödyntävät alan yrittäjiä ja yrityksiä. Infrastruktuuri investoinnit ovat pääosin vesihuoltohankkeita ja laajakaistan rakentamista kyläverkkohankkeiden kautta.

Alustavaa arviointia vaikuttavuudesta

Viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista säädetyn lain (SOVA-laki, 200/2005) mukaan maakuntaohjelman vaikutukset on arvioitava. Kainuun maakuntaohjelmalle 2014–2017 on laadittu SOVA-lain edellyttämä ympäristöselostus, johon on koottu mm. ohjelman keskeisimmät vaikutukset ja arviointiprosessin kuvaus. SOVA-lain mukaan ympäristöarvioinnin piiriin kuuluvien suunnitelmien ja ohjelmien toteuttamista ja siitä aiheutuvia merkittäviä ympäristövaikutuksia tulee seurata siten, että voidaan ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Tässä suhteessa ohjelman toteutuksessa ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia:

Ohjelmaa on toteutettu TOPSU:n hengen mukaisesti: tavoitteena on taantuman kampittaminen. Keskeiset indikaattorit eivät ole kuitenkaan reagoineet toivotulla tavalla, mikä selittyy sillä, että hanketoiminta on vasta alussa ja yleinen talouden taantuma jarruttaa talouskehitystä sekä investointien käynnistymistä. Lisäksi keskittävän, ns. laajan aluepolitiikan valtavirta on ollut Kainuulle pääosin kielteinen. Keskeisimmät havaitut muutostendenssit pääindikaattoreiden suhteen ovat seuraavat (seurannasta julkaistaan myös erillinen seikkaperäinen raportti):

1. Väestö on edelleen vähentynyt noin 700 henkilöllä vuoden sisällä muuttoliikkeen ja luonnollisen väestön vähennyksen vuoksi – tavoitteen suuntaan ei ole edetty, vaikka aivan viimeaikainen pakolaisten virta on ”korjannut” myös Kainuun väestölukuja.
2. Elinvoimaisen elinkeinoelämän kehittämisessä on työ alkanut, mutta mitattavia positiivisia tuloksia ei vielä ole mitattavissa – aloittaneiden yritysten määrä on vähentynyt 2014 ja lopettaneiden kasvanut; tase on negatiivinen: -67. Työpaikkojen määrässä ja osaavan työvoiman saatavuudessa ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia.
3. Kainuun palvelut ja saavutettavuus ovat säilyneet entisellään. Lentoliikenteen vuorotiheyden parantuminen on pitänyt matkustajamäärät hyvinä ja sitä kautta jopa parantanut alueen saavutettavuutta, vaikka kansainvälisten matkustajien määrä on ollut laskussa. Erityisesti matkailun uskotaan lisäävän logistiikan kannalta kriittisen lentoliikenteen matkustajamääriä. Sisäinen saavutettavuus on parantunut, kun tietoliikenneverkko on kehittynyt. Väestö on keskittynyt maakunta-, kaupunki- ja kuntakeskuksiin. Niihin muuttaneille palvelut ovat tulleet lähemmäksi ja monipuolistuneet, mutta keskuksista etäällä oleville alueille jääneille sisäinen saavutettavuus heikkenee. Osaaminen on alueella kehittynyt positiiviseen suuntaan vaikka koulutuksen tarjonnan ”infra” on keskittynyt / keskittymässä.
4. Hyvinvoinnin mittarilla eli elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi tuntevien osuus Kainuussa oli hieman noussut THL tekemien ATH tutkimusten (20–74-vuotiaista) mukaan vuoden 2009 tasosta (50 %) vuoteen 2013 (51,2 %). Viimeisimmän tutkimuksen mukaan (2015) elämänlaadun hyväksi kokeneiden osuus oli kuitenkin laskenut 49,9 prosenttiin. Miesten kokemus elämänlaadustaan on noussut ja naisten puolestaan laskenut (2015 m=51,6 %, n=48,1 %). Koko maassa elämänlaatunsa hyväksi koki 54,4 prosenttia väestöstä. Miesten elämänlaatu on noussut ja naisten elämänlaatu laskenut (2015 m=51,6 %, n=48,1 %). Kainuun kansantauti-indeksi on ollut lievässä laskussa, mutta sairastavuusindeksit ovat kohonneet, ikävakioidut ovat pysyneet samalla tasolla. Koetun terveyden osalta Kainuun tilanne oli maakunnista heikoin vuonna 2013. Muihin maakuntiin verrattuna kokemus terveydestä oli hieman kohentunut vuoteen 2015 tultaessa,

kuitenkin 40,2 % kainuulaisista koki terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi. Kainuulaisista joka kolmas (20–74-vuotias) ei usko jaksavansa työskennellä eläkeikään saakka (ATH2015 34,8 %, m=33,2 %, n=36,5 %). Koko Suomen vastaava luku on 2015 26,5 %.

5. Kainuu-kuvan seuranta (säännöllisin välein tehty imagotutkimus) ei ole tehty aivan viime aikoina. Viimeinen tutkimus on vuodelta 2013 ja se antaa varsin ”perinteisen” kuvan Kainuusta: Luontoa, kauniita maisemia, metsiä, erämaita, puhtautta, rauhaa, hiljaisuutta, tilan tuntua ja ulkoilumahdollisuuksia pidetään Kainuun parhaimpina puolina. Toisaalta Kainuuta leimaa myös kuva resurssiperiferiasta, jossa luonnonvaroja hyödynnetään matkailussa ja muissa resurssipohjaisissa elinkeinoissa. Kainuu siis mielletään paitsi maantieteelliseksi, myös taloudelliseksi periferiaksi. Aivan viimeaikoina medianäkyvyydestä on pitänyt huolen case-Talvivaara – sekä hyvässä että pahassa.

Periaatteet ja kriteerit joilla jatketaan

Maakuntaohjelmaan 2014–2017 on muotoiltu 88 strategista toimenpidettä tai toimintalinjausta, joilla ohjelman valittuja painopisteitä edistetään. Näitä toimenpideaihoita priorisoidaan ja yhteen sovitetaan TOPSU:ssa niihin kärkitoimenpide-esityksiin, joita maakunnasta on noussut esiin myös vuoden 2015 aikana. Toimeenpanosuunnitelmassa siis

- haetaan vaikuttavia hankekokonaisuuksia painopistealoilla
- mitoitetaan toimenpiteet resurssien kannalta optimaaliseksi
- tuetaan älykästä erikoistumista valittuja kärkialoja monipuolisesti
- varmistetaan toimijoiden ja kohderyhmien aito sitoutuminen kehittämistyöhön
- haetaan laajennusta resursseihin yhteistyöllä ja verkostoitumisella sekä lisäämällä kilpailtavien ulkopuolisten resurssien hankintaa.

Yleisinä hankekriteereinä ohjelman toimeenpanossa pidetään seuraavia seikkoja:

1. Kärkitoimenpide-esitykset osuvat hyvin Kainuu-ohjelman painopisteisiin ja niiden hankelogiikka lähtee maakuntaohjelman tunnistamista keskeisistä haasteista ja alueellisista vahvuuksista sekä mahdollisuuksista
2. Hankkeet täyttävät rahoituskriteerit
3. Hankkeilla on aito omistaja (luotettava ja sitoutunut hakija- sekä toteuttajataho)
4. Hankkeet ovat tuloksellisia kohderyhmissään ja alueellisesti vaikuttavia – mielellään nopeavaikutteisia.

2 Kainuun kehittämisen yleiset linjaukset ja edunvalvonta

Laajan aluepolitiikan keinot ja niihin vaikuttaminen

Kainuulainen aluepolitiikka, alueellisesti kohdentuva kehittämistyö, on tietoista laajapohjaista talouspoliittista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan Kainuun taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Aluepolitiikalla pyritään aluevaikutuksiin, jotka syntyvät erilaisten, suorien ja välillisten, alueellisten kehittämisinterventioiden seurauksena. Alueellisilla ”viranomaiskehittäjillä” on suoraan hallussaan vain ns. *suppean aluepolitiikan* välineet, jotka ovat pääosa varsinaista lakisääteistä

aluekehittämistä. Kehittämisvälineitä ovat kansalliset ja EU:n aluepoliittiset tuet ja strategista suunnittelumallia noudattelevat ohjelmat (ks. seuraava luku).

Tässä yhteydessä aluepolitiikasta on syytä käyttää nimitystä *laaja aluepolitiikka*, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan niitä toimia (lähinnä tulonsiirtoja ja julkisen vallan alueellisia toimia sekä investointeja), joita ei varsinaisesti lueta aluepolitiikan välineistöön mutta joilla kuitenkin on erittäin suurta vaikutusta alueelliseen kehitykseen. Tällainen yhteiskuntapolitiikka on vaikuttanut voimakkaasti myös Kainuun aluekehitykseen, erityisesti julkisen palvelutuotannon, infran rakentamisen ja julkisyhteisöjen tulonsiirtojen kautta. Laajan aluepolitiikan suhteellinen rooli vain korostuu taloudellisesti vaikeina aikoina kun toimintoja supistetaan ja keskitetään; esim. valtion työpaikat ovat vähentyneet Kainuussa alle puoleen viimeisen kahden vuosikymmenen aikana, huolimatta 2000-luvun alussa aloitetusta valtion työpaikkojen alueellistamisohjelmasta, joka on lähinnä maantieteellistä "hajasijoitusta" (ks. liitteet 1 ja 2).

Laajan aluepolitiikan toteutuksessa keskeisessä roolissa ovat **edunvalvonta ja erilainen alueiden välinen yhteistyö sekä laajat yhteistyö- ja infrastruktuurihankkeet**. Keskeisimpiä aluekehittämiskeinoja Kainuun kannalta ovat Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien välinen yhteistyö, yhteinen ja oma edunvalvonta sekä eri ohjelmien valjastaminen osaksi Kainuun kehittämistä. Myös rakennerahasto-ohjelmien valtakunnalliset teemat on hyödynnettävä Kainuussa tehokkaasti, erityisesti ESR-puolella, jossa neljännes rahoista allokoidaan valtakunnallisiin teemoihin (työllisyys, osaaminen ja sosiaalinen osallisuus). Myös EAKR:n valtakunnallisissa teemoissa (innovatiiviset kaupungit ja yritysverkostojen rakentaminen) on Kainuulla annettavaa valtakunnalliseen kehittämistyöhön (vrt. yrittäjyysmaakuntakokeilu), vaikka tällä rahastolla valtakunnallista rahaa on vain 10 % koko rahoituskehyksestä.

Potentiaalisia ovat erityisesti hallituksen kärkihankkeisiin liittyvät rahoitusmahdollisuudet, joita voidaan ketterästi kokeiluhenkisessä Kainuussa hyödyntää. Nämä relevantit hankkeet liittyvät työllisyyteen ja kilpailukykyyn, koulutukseen, terveyteen ja hyvinvointiin, biotalouteen ja uusiutuvaan energiaan sekä hallinnon toimintatapoihin (normien purkuun).

Kainuussa on siis hyödynnettävissä monipuolisesti erilaisia aluekehittämisen resursseja, myös varsinaisten rakennerahasto-ohjelmien lisäksi. Syksyllä 2015 toteutusvaiheeseen edenneen Maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 (ml Leader-toiminta) kautta allokoitava rahoitus on Kainuulle erittäin merkittävä – myös muiden yritysten kuin varsinaisten maatalojen kannalta. Rakennerahastohankkeiden rinnalla Interreg-ohjelmia, ENI-ohjelmaa ja EU:n erillisrahoitusohjelmia on hyödynnettävä aikaisempaa tehokkaammin Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanossa, kuten myös kansallista Tekes-rahoitusta ja Raha-automaattiyhdistyksen tukia sekä erilaisia terveyden edistämiseen tarjolla olevia rahoitusvälineitä. Tässä tuetaan hakijoita neuvonnalla ja mahdollisten suunnitteluhankkeiden kautta.

Maaseudun kehittäminen osana maakuntaohjelmaa

Kilpailu maaseutuohjelman hanketoiminnan rahoituksesta on kiristynyt. Kainuun alueellisen maaseutus suunnitelman linjaus yritysrahoitukseen suunnattavan rahoituksen merkittävästä

lisäämisestä vähentää hanketoimintaan suunnattavaa ELY-keskuksen rahoitusta. Tukirahoituksen myönnän katkos vuosina 2014–2015 asettaa suuret paineet avautuneen rahoituksen ensimmäisille valintajaksoille; vain neljännes haetusta avustuksesta voidaan myöntää ensimmäisessä jaksossa vastaan otettuihin hakemuksiin.

Alkaneen ohjelmakauden maaseuturahoitustoiminta saatetaan käyntiin siten, että se tukee ja täydentää jo alkanutta rakennerahastopohjaista kehittämistyötä. Ohjelman toteutuksessa ovat pääroolissa Kainuun maaseudun kehittämisen kärjiksi nostettavat teemat, jotka tukevat maakuntaohjelman strategisia valintoja: maaseutuelinkeinot, maaseutuyritykset, biotalous ja maaseudun palvelut sekä saavutettavuus ja elinvoimainen, houkutteleva toimintaympäristö. Maaseutuohjelmalla voidaan tukea erityisesti Kainuun maakuntaohjelman biotalous- ja matkailustrategioiden toimeenpanoa. Kainuun Leader -toimintaryhmyöllä lisätään maaseudun elinvoimaa omaehtoisien, bottom up -tyyppisen kehittämistyön kautta.

Kainuun maaseudun kehittämissstrategiassa luotetaan siihen, että panokset omiin vahvuuksiin pohjautuvaan kehittämistoimintaan ja investointeihin määräävät suurelta osin elinkeinon kehittymissuunnat alueella ja että osaamisen kehittäminen mahdollistaa kasvun ja hyvinvoinnin kehittymisen turvaavat innovaatiot.

Teemapohjaisesta maaseudun kehittämistyöstä saatujen hyvien kokemusten perusteella toimintamallia on perusteltua jatkaa Kainuussa; eli maatalous (ml. elintarvike / lähiruoka), metsä- ja puutalous, bioenergia, luontomatkailu ja kylät ovat kehittämisteemoina mukana myös jatkossa.

Alueellisten tavoitteiden toteuttamiseksi maakuntaan ohjattua julkista maaseuturahoitusta kanavoidaan ohjelmakaudella 2014–2020 hanke- ja yritystukiin n. 22,8 milj. €; painotus on aiempaa enemmän yritystoiminnan kehittämisessä. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteitä ovat:

- Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet
- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen
- Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla
- Yhteistyö

Kansainvälinen yhteistyö ja eri ohjelmien hyödyntäminen

Euroopan Unionissa alueiden välistä yhteistyötä toteutetaan ja rahoitetaan EU-ohjelmakaudella 2014–2020 EAY- ja ENI-ohjelmilla; EU:n laajuisista ohjelmista mielenkiintoisimpia on Horisontti 2020, joka kansainvälistää tutkimus- ja kehittämistoiminnan innovointia ja osaamisen kehittämistä sekä parantaa yritysten asemaa globaalissa kilpailussa. Kainuun liitto toimii EU:n ohjelmissa ja ohjelmien valmistelussa ja hanketoiminnan aktivoinnissa seuraavasti:

- Karelia CBC -ohjelman toimeenpano käynnistyy 2016 ja toteutukseen osallistutaan ohjelmahallinnossa sekä valmistellaan ja toteutetaan ohjelmahankkeita

- Itämeren alueen -ohjelma 2014–2020 on käynnistynyt ja sen toteutukseen osallistutaan ohjelmahallinnossa sekä hankkeilla silloin kun relevantteja hankeaihoita syntyy.
- Pohjoinen Periferia ja Arktinen -ohjelma on käynnistynyt ja siinä pyritään luomaan hyviä hankekumppanuuksia ja hanketoteutuksia sen kautta osallistutaan ohjelman hankkeiden valmisteluun
- Kolarctic CBC -ohjelmassa Kainuun liitännäisjäsenyys mahdollistaa osallistumisen nykyistä näkyvämmiin hankkeiden toteutukseen mm. Murmanskin ja Arkangelin suuntaan.
- Horisontti 2020 ja muut EU:n erillisrahoitusinstrumentit otetaan käyttöön kun niiden rahoitukset ja haut tulevat kainuulaisten hakijoiden kannalta relevantteiksi ja ajankohtaisiksi. Alueen toimijoita autetaan Horisontti 2020 ja muiden EU:n erillisrahoitusinstrumenttien hyödyntämisessä.

Näiden ohjelmien hyväksymisprosessit ovat vielä osittain käynnissä ja niiden tarkat rahoituskehukset eivät ole kaikilta osin tiedossa. On huomattava, että rahoitus ei ole maakuntiin kohdennettua vaan ohjelma-alueiden tai EU:n sisällä kilpailtua.

Barentsin alueen puheenjohtajuuskausi (2016–2017) tarjoaa Kainuun liitolle ja koko Kainuulle erinomaisen mahdollisuuden johtaa ja syventää laajan aluepolitiikan linjaamista pohjoisen ulottuvuuden suuntaan. Kainuun liitto osallistuu vuosina 2015–2016 myös Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden verkoston (NSPA-verkosto) OECD-tutkimukseen, jolla rakennetaan pohjaa EU:n seuraavan ohjelmakauden edunvalvonnalle. Suomen, Ruotsin ja Norjan 14 pohjoisen alueen tilaaman ja OECD:n kanssa yhteistyössä tuotettavan tutkimusraportin on määrä valmistua vuoden 2016 lopulla. Tutkimuksessa kartoitetaan pohjoisten alueiden ongelmia ja mahdollisuuksia ja mietitään keinoja ongelmien ratkaisuun ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Euroopan komission kanssa käytävän vuoropuhelun avulla on tarkoitus korostaa harvaan asuttujen alueiden erityispiirteitä ja varmistaa alueille korvamerkityn erityistuen jatkuminen myös tulevilla, vuonna 2021 alkavalla EU-ohjelmakaudella.

Kainuun liitto on liittynyt kansainväliseen kaupunginjohtajien ja maakuntajohtajien yleiskokoukseen (Covenant of Mayors, CoM), josta Kainuu saa tukea elinkeinopoliittisten sekä ympäristö- ja ilmastotavoitteidensa toteuttamiseen. CoM verkoston kautta on mahdollista saada apua suoran EU:n komission koordinoiman rahoituksen saamiseen kestävästä kehityksestä edistäviin ja ilmaston muutosta hillitseviin kehittämistoimiin. Esim. Horisontti 2020 -ohjelmassa on suunnattu rahoitusta pelkästään CoM-verkoston kuuluville alueille ja kaupungeille.

Maakuntien välinen yhteistyö ja yhteinen edun ajaminen

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat tarvitsevat laaja-alaista alue-politiikkaa, joka perustuu elinvoimaisten kuntien ja maakuntien vahvuuksille. Aluelähtöisyyttä ja läheisyysperiaatetta on vahvistettava. Itä- ja Pohjois-Suomen rikkaiden luonnonvarojen ja luontoarvojen hyödyntäminen ja jalostaminen mahdollisimman pitkälle tulee nähdä keskeisenä keinona koko Suomen yritys- ja vientivetoisen kasvun ja kansainvälisen kilpailukykyyn edistämiseksi. Ideana on, että mineraaleista ja uusiutuvista luonnonvaroista jalostetaan korkeaa osaamista hyödyntäen korkean arvonlisän tuotteita, palveluja ja energiaa. Tämä edellyttää osaamista ja päätösvaltaa: siis alueiden omiin vahvuuksiin,

tietämykseen ja erityispiirteisiin perustuvaa osaamisinfrastruktuuria ja demokraattista aluehallintoa. Kolmiportaisen, demokraattisen hallintorakenteen saaminen Kainuun maakuntaan on alueen elinvoiman kannalta tärkeä asia. Saavutettavuuden ja toimivan logistiikan kehittämiseen on panostettava. Erityisesti viennin kehittämisen, alueen elinkeinohankkeiden ja biotalouden tarpeiden tulee nykyistä voimakkaammin ohjata valtakunnallista lentoliikennestrategiaa, tietoliikenne- ja väylähankkeita.

Kainuun on mukana sekä Pohjois-Suomen että Itä-Suomen strategisissa edunvalvontahankkeissa siten, että Pohjois-Suomi-yhteistyössä korostuu arktisuuteen liittyvät piirteet Itä-Suomi-yhteistyössä Venäjä ja raja-alueyhteistyö. Barentsin alueen puheenjohtajuuskausi (2016–2017) tarjoaa Kainuulle erinomaisen mahdollisuuden johtaa ja syventää alueiden välistä taloudellista, logistista ja osaamiseen liittyvää yhteistyötä. Kainuussa tulee varautua myös alueen läheisyydessä oleviin suurhankkeisiin (esim. Hanhikivi 1 ja suuret kaivos- ja tuulivoimahankkeet sekä biotuotetehdashankkeet).

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien yhteistoiminta-alueiden neuvotteluesitykset yhteiseen edunajamiseen vuodelle 2016 ovat seuraavat:

1. **Laajakaistahankkeen toteutuksen varmistaminen** (riittävä rahoitus ja tasapuoliset kriteerit) harvaan asutuilla alueilla siten, että verkko voidaan rakentaa osaksi erityyppisten maaseutumaisien alueiden perusinfrastruktuuria, alkuperäisen suunnitelman hengen mukaisesti. Myös pienten taajamien rakentamista osaksi nopeita verkkoja tulee edistää.
2. **Elinkeinoelämän kannalta tärkeiden kanta-, seutu- ja yhdysteiden sekä yksityisteiden parantaminen ja ylläpito** on oleellinen osa saavutettavuuden säilyttämistä ja erityisesti kaikille maakunnille tärkeän biotalouden kehittämisedellytysten varmistamista. Tämän vuoksi valtion on omalta osaltaan suunnattavat riittävät resurssit asian hoitamiseen.
3. **Maakunnan kehittämisraha tulee palauttaa (Alueellisten innovaatioiden ja kokeilujen määrärahan lisäksi)** maakuntien liitoille ja siitä tulee luoda alueiden älykkään erikoistumisen, kansainvälistymisen ja ennakoivan uudistumisen ketterä vauhdittaja. Erityisen tärkeä se on Kainuun tyyppiselle maakunnalle, jossa kunnat ja kuntien välinen yhteistyö ovat alueen elinvoiman kannalta erittäin keskeisessä roolissa. Seuraavat painopistealueet ovat Itä- ja Pohjois-Suomen tulevan kehityksen kannalta keskeisiä:

- **Biotalous**

- Luonnonvarojen hyödyntäminen ja niihin liittyvän osaamisen, innovaatio- ja kehittämistoiminnan sekä koulutuksen lisääminen
- Puuraaka-aineiden uudet tuotteet ja bioenergia
- Ympäristökysymysten ja kestävä kehityksen edistäminen kaikessa toiminnassa
- Hajautettujen ratkaisujen kehittäminen energia- ja palvelutuotannossa

- **Kestävän kehityksen joustava edistäminen** on oltava osa kaikkea toimintaa. Tätä tukee eri lupaprosessien toimivuuden varmistaminen ja riittävien resurssien turvaaminen. Kainuussa erityisesti ympäristölupaprosessien toimivuus vaatii erityistä huomiota.

- **Digitaalisuutta** voidaan hyödyntää monipuolisesti julkisten palvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa (tehostaminen, tasapuolinen saatavuus ja saavutettavuus sekä laatu; esim.

sote-palvelut), erilaisessa liiketoiminnassa (palvelut ja tuotanto; esim. matkailu ja teknologiateollisuus). Digitaalisuudella on suuret vaikutukset myös työn sisällölliseen uudistumiseen: työskentelyprosesseihin, organisointiin ja johtamiseen, mikä vaikuttaa suoraan myös osaamis- ja koulutustarpeisiin.

- **Arktisen osaamisen** kokonaisvaltainen kehittäminen ja sen luomien mahdollisuuksien hyödyntäminen
- **Venäjä**n tuoman potentiaalin hyödyntäminen
- **Matkailun** toimintaedellytysten kehittäminen ja erityisesti kestävä matkailun edistäminen
- **Maailmanluokan osaamisen** kehittäminen valituilla toimialoilla

4. **Rakennerahasto-ohjelman hallinnon resurssien turvaaminen** ja uudelleentarkastelu on tarpeen. Itä- ja Pohjois-Suomen alueille suunnattava osuus teknisestä tuesta on pudonnut edelliseltä ohjelmakaudelta 77 prosenttia, kun ohjelmärahoitus on pudonnut 16,5 prosenttia. Tämä epäsuhta vaikeuttaa huomattavasti välittävän viranomaisen toimintaa ja asettaa Itä- ja Pohjois-Suomen tuensaajat eriarvoiseen asemaan Etelä- ja Länsi-Suomen tuensaajien kanssa. Vähentyneet resurssit johtavat siihen, että rakennerahasto-ohjelman toteuttamisen kustannuksia siirtyy yhä enemmän kunnille. Tämä on vastoin hallitusohjelman tavoitetta vähentää kunnille siirrettäviä velvollisuuksia. Alueille suunnattavan teknisen tuen määrä on nostettava myös Itä- ja Pohjois-Suomessa sellaiselle rahoituksen volyyymiin suhteutetulle tasolle, joka mahdollistaa välittävien viranomaisten tehtävien laadukkaan hoitamiseen.

Itä- ja Pohjois-Suomessa hankeyhteisyö on jo aloitettu. Yhteisiä hankkeita on suunniteltu ja rahoitettu erityisesti puuhun ja kaivannaistoimintaan liittyen jopa yhteisen hankehaun kautta keväällä 2015. Lisäksi on toteutettu laajaa lentoliikenneselvitystä ja laajakaistahanketta jo vuoden 2014 aikana tehdyillä päätöksillä.

Kainuun omat edunajamisen pääteemat

Edellä kuvattua Itä- ja Pohjois-Suomen yhteistä edunajamista täydennetään omalla työllä, joka useimmiten on linjassa maakuntien välisen yhteistyön kanssa, mutta eturistiriitoja tai kilpailutilanteitakaan ei voida täysin välttää. Tämän takia on syytä tunnistaa Kainuun omat erityistarpeet ja valita oikeat strategiat mahdollisia ristiriitatilanteita varten.

Työpaikkojen varmistaminen ja uusien luonti:

- Biotuotetehtasinvestointia Kainuuseen tukevat toimenpiteet ja huolenpito Kainuun peruselinkeinojen ja biotalouden kehitysedellytyksistä sekä kaivostoiminnan lupakäsittelyjen nopeuttaminen (lainsäädännöllä ja verotuksella)
- Kokeileva Kainuu -hankkeen eteenpäin vienti osana hallituksen kärkihankkeita
- Valtion aluehallinnon palvelujen jatkuvuuden turvaaminen Kainuussa: erityisesti Kainuun ELY-keskus ja valtion palvelut kunnissa; Luonnonvarakeskuksen Kainuun strategisen yksikön turvaaminen Kainuussa (Paltamon kalantutkimusaseman ja Paljakan näytepankin toimintojen ohella turvataan Sotkamon kasvinviljelyä ja bioenergiaa kehittävät toiminnot); Ystävyyspuiston tutkimuskeskuksen (SYKE) vahvistaminen Kuhmossa

- Uusien ict-mahdollisuuksien parantaminen (supertietokoneet, sähköverot / palvelinkeskus, datacenterin kilpailukyky)

Paikallisen päätösvallan ja palvelujen säilyttäminen maakunnassa:

- Sosiaali- ja terveystieteiden uudistuksen toteuttaminen koetellun Kainuun mallin kokemusten pohjalta; Kainuun uusi sairaala -hankkeen toteutus ja keskussairaalan säilyttäminen päivystys- ja synnytysosastona; erilaiset soten kokeilut Kainuussa (esim. yksikanavainen rahoitusmalli ja erilaiset sähköiset palvelut)
- ELY:n ja Kainuun liiton yhteistyö alue- ja yrityskehittämisessä ja näiden toimintojen aseman turvaaminen aluehallintouudistuksessa

Toimiva koulutusketju, osaavan työvoiman saanti, osaamisen kehittäminen sekä tehokas ja vaikuttava innovaatiotoiminta:

- Korkea-asteen koulutuksen ja päätösvallan säilyminen Kainuussa; Kajaanin ammattikorkeakoulun säilyttäminen itsenäisenä
- Pysyvän ja riittävän rahoituspohjan varmistaminen Kainuun korkea-asteen koulutukselle ja tutkimukselle sekä Kajaanin yliopistokeskuksen pysyvän aseman ja rahoituspohjan varmistaminen
- Työvoiman kohtaanto-ongelmien ennakointi aikuiskoulutuksessa ja työvoimapolitiisessa rahoituksessa; työllisyysrahoituksen tason korottaminen Kainuussa (kotouttaminen huomioon)

Kainuun saavutettavuuden varmistaminen:

- Lentoliikenneyhteyksien varmistaminen ja Kajaanin lentoaseman yhteyksien kehittäminen; uuden liikennepoliittikan pilottikokeilu Kainuuseen
- Liikennepoliittiseen selontekoon ajettavat / esitettävät hankkeet; alemman tieverkon ylläpidon, joukkoliikenteen, yhteyksien ja yksityisteiden rahoituksen turvaaminen
- Kainuun ja Venäjän välisen rautatieliikenteen toimivuus: Pietari–Moskova ja Petroskoi, satamayhteydet Vienanmerelle ja Koillisväylälle; Venäjän rajan ylitysten joustavoittaminen ja viisumivapauteen valmistautuminen (myös Itä- ja Pohjois-Suomi yhdessä)
- Tietoliikenneyhteydet ja tietoliikenneverkot – tukemaan maaseudun lisäksi myös sote-uudistusta ja uusien digitaalisten palvelujen toteuttamista (myös Itä- ja Pohjois-Suomi yhdessä)

Äkillisten edunvalvontatehtävien ennakointi – äkillisen ja ennakoivan rakennemuutostoiminnan (ÄRM/ERM) suunnittelu ja koordinointi osana aluekehitystehtävää:

- Riittävä työllisyysrahoituksen taso ja joustavat työllistämismallit
- Uudet resurssit nopeasti lisääntyneeseen turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien kotouttamiseen
- Logistisen ja ympäristöinfrastruktuurin rakentaminen (mm. Suomussalmen puutermiinali, Talvivaaran vaikutusalueelle sijoittuvat vesihuoltohankkeet) osaksi rakennemuutoksen hoitamista
- Kaivannaisalan monipuolistaminen (mm. Sotkamo Silver Oy:n investoinnin tukeminen) ja siihen liittyvän osaamisen kehittäminen (yhteistyö Oulun yliopiston kanssa)

3 Maakuntaohjelman toimeenpano 2016–2017

TL 1: Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä

Tavoitteena on parantaa nopeasti, vaikuttavasti ja monipuolisesti Kainuun kilpailukykyä. Tämä edellyttää yrittäjyyden lisäämistä, käytännönläheistä innovaatiotoimintaa, osaavan työvoiman saatavuuden joustavaa turvaamista – siis elinvoimaisen toimintaympäristön luomista yrityksille ja muulle elinkeinoelämälle. Tavoitteena on uudistaa kainuulaista elinkeinorakennetta, edistää merkittäviä investointeja, lisätä kasvuhaluista ja -kykyisiä yrityksiä ja rakentaa yhteistyötä yli toimiala- ja aluerajojen sekä hyödyntää täysimittaisesti Kainuun luontaisia vahvuuksia.

TL 1.1: Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset

Strategisena linjauksena on suunnata monipuolisesti alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä panoksia mikro- ja pk-yritysten kasvun ja investointien tukemiseen, kehittää yrityspalvelujen tarjontaa ja yhteistyötä, tukea liiketoimintaa kehittäviä ja alkavia yrityksiä sekä yritysten omistajanvaihdosten suunnittelua ja toteutusta. Erityinen huomio suunnataan kansainvälistyviin kasvuyrityksiin. Kainuu on hakenut hallitusohjelman valtakunnallista *Pienyritystoiminnan kehittämiskokeilua*, jossa Kainuusta luodaan pienyrittäjyyden edelläkävijämaakunta.

Edunvalvonnalla varmistetaan riittävät resurssit ja lainsäädäntöpohja tehokkaille alueellisille kehittämiskeinoille. Pienyritysten lisäksi otetaan huomioon myös suuret, aluetaloudellisesti merkittävät toimijat ja hankkeet (esim. Terrafame ja Transtech sekä uudet avaukset kaivostoiminnassa, biotaloudessa ja energiasektorilla).

Kärkitoimenpiteitä:

1. Jatketaan edelleen yrityspalveluekosysteemin kehittämistä sekä uuden ja uudistuvan yritystoiminnan tukemista kehittämistarpeisiin täsmällisesti osuvilla toimenpiteillä.
2. Jatketaan yritysten ja organisaatioiden muutostilanteiden hallinnan parantamista, kilpailukyky fokuksessa.
3. Haetaan ulkomaisia investointeja Kainuuseen – kohteena erityisesti datapalvelinkeskukset ja muut pääomia vaativat alat (esim. biotuotetehdas ja biopolttoaineet).
4. Digitaalisuuden kärkihanke, jossa esineiden internetin mahdollisuudet ja palvelujärjestelmien digitalisointi eri toimialoilla otetaan Kainuulle luontevalla tavalla kehittämiskohteeksi.
5. Tuetaan vähähiilisyttä ja luonnonvarojen kestävää käyttöä edistäviä toimenpiteitä ja liiketoiminnan avauksia.

TL 1.2 Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta

Toimintalinjalla tuetaan aluelähtöisten osaamis- ja innovaatio- sekä teknologiakeskittymien kehittämistä ja yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamista sekä erilaisia pilotoiteja ja kokeiluja. Lisäksi tuetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantamista sekä joustavien koulutusratkaisujen ja -kokonaisuuksien kehittämistä sekä räätälöityä täydennys- ja aikuiskoulutusta sekä yliopistotasosta muuntokoulutusta.

Edunvalvonnan kannalta on tärkeä saada kaupunki- ja innovaatiopolitiikan osalta linjanmuutos niin, että myös maakuntakeskus Kajaani tulee vahvemmin politiikan kohteeksi. Myös korkea-asteen koulutuksen ja siihen liittyvän päätösvallan säilyminen Kainuussa on koko aluekehittämisen ja osaamisperusteisen yrittämisen kannalta tärkeää. Luonnonvarakeskuksen (Luke) vahvan strategisen aseman turvaaminen nykyisellään tukee hyvin Kainuun biotalousstrategiaa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteiden kehittäminen yritysten, tutkimuksen ja koulutuksen yhteistyönä; erityisesti korostetaan seuraavia teemoja ja toimenpiteitä:
  - a. Peli- ja simulaattorialaan, robotiikkaan, mittaustekniikkaan sekä data-keskustoimintaan ja ekosysteemeihin liittyvän osaamisen kehittäminen
  - b. Kaivannaisteollisuuden ympäristöosaaminen (green mining)
  - c. Biotalousuuden uudet innovaatiot ja osaaminen (uuden Kainuun biotalousstrategian mukaan)
  - d. Aktiviteettimatkailu ja ravitsemus-, terveys- sekä liikuntainnovaatiot ja osaaminen
  - e. Investointien, yritysten, osaamisen ja uuden teknologian saaminen alueelle – älykkään erikoistumisen painopisteitä edelleen kehittämällä ja syventämällä
2. Osaamisen kehittäminen luonnonvarojen kestäväan käyttöön liittyvässä elinkeinotoiminnassa (biotalous, kiertotalous, vähähiilisyys ja ilmastovastuullisuus)
3. Eurooppalaisen tutkimus- ja erityisrahoitusten rahoituksen hakemisen aktivointi Kainuun ydinosaamis- ja kärkialoille

TL 1.3 Osaavan työvoiman saatavuus

Työllisyysasteen nostamiseksi ja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi tiivistetään koulutusorganisaatioiden, yritysten, julkisen sektorin työnantajien ja julkisten kehittäjätahojen yhteistyötä: Kainuussa edetään kohti vetovoimaisia työmarkkinoita ja toimivaa ennakointia. Erityisesti edistetään töiden ja tekijöiden kohtaantoa, työvoiman osaamista sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. Lisäksi turvataan koulutuspalveluiden, koulutusketjujen ja tutkimuksen toimintaedellytykset ja saatavuus Kainuussa, hyödyntäen myös etäopiskelumahdollisuuksia ja tieto- ja viestintäteknologiaa. Valtakunnallisiksi koulustoitintoimintaa kehittäviksi piloteiksi (vrt. aiemmin esitetty, TL 1.1, *Pienyritystoiminnan kehittämiskokeilu*, johon se voidaan linkittää) Kainuuseen tavoitellaan: opiskelijoiden työelämään sijoittumisen nopeuttamisen sekä opiskeluaikojen lyhentämisen kehittämiskokeilua ja yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyysnäkökulman huomioimista kaikilla koulutusasteilla. Yleisenä hanketoiminnan linjauksena edistetään myös valtakunnallisten ESR-teemojen hyödyntämistä Kainuu-ohjelman hengen mukaisesti.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamisteemat liittyvät yrittäjyyden tukemiseen osana kärkihankkeeksi kehitettävää pienyritystoiminnan kehittämiskokeilua. Myös Kainuun elinkeinoelämän työvoiman tarvetta tukevan koulutuspaikkatarjonnan suunnittelu ja ennakointi (osana ERM-prosessia) pidetään omissa käsissä ja aluelähtöisenä.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kainuun työvoiman ja työpaikkojen kohtaanto-ongelma ratkaistaan täsmäkoulutuksella ja lisäämällä korkeasti koulutetun työvoiman rekrytointia työvoimapulasta kärsiville aloille. Keskeisinä keinoina ovat maisteri- ja täydennyskoulutushankkeet ja uudenlaiset kohtaantoa parantavat logistiset ratkaisut. Tähän liittyy myös opiskelijoiden ja nuorten aikuisten kiinnittäminen maakuntaan.
2. Kehitetään kansainvälisen rekrytoinnin / työperäisen maahanmuuton toimintamalleja ja muiden maahanmuuttajien (ml turvapaikanhakijat) työvoimareservin hyödyntämistä.
3. Laaja-alaisen työhyvinvoinnin kehittämistä jatketaan ja laajennetaan; kehittämistä tuetaan erilaisissa organisaatioissa siten, että se tukee muutosprosesseja, uudenlaista yhteistyötä eri organisaatioiden välillä ja helpottaa työvoiman rekrytointia.

Kärkialojen kehittämislinjaukset ja ÄRM sekä ERM

Matkailun kehittämistä linjataan erillisellä matkailustrategialla, joka uudistetaan Kainuun liiton johdolla. Matkailuliiketoiminnassa tavoitellaan kasvua, erityisesti kansainvälistä, tuotekehityksen ja markkinoinnin kautta. Painopiste on Aasian markkinoinnin lisäämisessä ja erityisryhmissä (esim. liikuntamatkailijat). **Teknologia-alan** kasvua tuetaan mittaustekniikan sovellusten kehittämisessä, pelialalla ja uusissa digitaalisuuteen liittyvissä kehittämisavauksissa ja -kokeiluissa. **Biotalouden** uusia investointeja edistetään aktiivisesti. Ala on valittu myös erityiseksi IP-alueen yhteisen kehittämistoiminnan kohteeksi. ST1:n käynnistyminen luo hyvän pohjan bioenergian tuotannon merkittävään liiketaloudellisesti kannattavaan laajentamiseen, varsinkin kun biotuotetehtaan edellytyksiä selvitetäessä on varmistunut raaka-aineiden saatavuus alueelta. **Kestävän kaivannaisalan** edistämistä tuetaan (valittu myös erityiseksi IP-alueen yhteistoiminnan kohteeksi); Kainuulla erityisesti kaksi lähimpien kuukausien tärkeätä kohdetta: Talvivaara (Terrafame) ja Sotkamo Silver Oy. Kärkialoihin liittyvät ajankohtaiset edunajamishankkeet ovat: kaivos- ja muun yritystoiminnan lupakäsittelyn joustavoittaminen, nopeuttaminen ja selkeyttäminen; vientiyrityksien logistiikka-aseman parantaminen ja yritys- ja maaseututukiin liittyvän päätösvallan säilyminen lähellä asiakkaita.

Matkailun ja palvelujen lähivuosien strategiset kehittämislinjaukset voidaan tiivistää markkinoiden kasvattamiseen ja kansainvälistämiseen sekä tuotteiden älykkääseen uudistamiseen, kainuulaista luontoa ja kulttuuria hyödyntäen. Markkinoiden kasvattamistavoite edellyttää markkinalähtöistä kehittämistyötä, missä huolehditaan, että Kainuun matkailutarjonnasta muodostuu positiivinen ja tunnettu mielikuva kotimaassa (= päämarkkinat) ja ulkomailla (= kasvavat markkinat) – Aasiassa, (erityisesti Kiinassa ja Japanissa), Venäjällä ja muilla valituilla ulkomaisilla markkinoilla, valikoiduissa asiakasryhmissä. Yhteistyötä ja liittoutumista tiivistetään matkailukeskusten kesken ja eri toimialojen, esim. kainuulaisen urheilu-, mitta- ja peliosaamisen sekä vähittäiskaupan kanssa, ja muiden alueiden yritysten ja kehittäjätahojen välillä. Myös Visit Finland ja ulkomaalaiset matkanjärjestäjät kytetään mukaan Kainuun matkailun kansainvälistämiseen ja kasvun luomiseen. Kainuu-kuvan vahvistaminen rakennetaan myös osaksi matkailun kehittämistä.

Teknologiakärkialan strategiset lähiajan kehittämislinjaukset voidaan tiivistää uuden yrittäjyyden ja erityisesti kasvuyrittäjyyden tukemiseen (start-up ja spin-off toiminnan vauhdittaminen; täydentää ja

sisältyy erityisesti kohtaan 1.1). Toisena linjana on pohjautuminen tietointensiivisyyteen: ICT-alan klusterin / ekosysteemin rakentamista jatketaan ja robotiikkaa kehitetään. Kainuulaisen metalliteollisuuden kärkituotteena ovat raideliikennetuotteet. Potentiaalinen kasvu löytyy pohjoisten ja arktisten alueiden tavara- ja henkilöliikenteen kasvusta sekä vaikeiden luonnonolosuhteiden hallinnasta.

Biotalous kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet vuosiksi 2015–2020 on määritelty Kainuun biotalousstrategiassa. Biotalous kehittämiseksi on Kainuussa loistavat edellytykset, sillä maakunnassa on merkittävät uusiutuvat luonnonvarat, laajaa osaamista, hyvä infrastruktuuri sekä olemassa olevia toimintaympäristöjä teollisille investoinneille. Kainuun runsaita metsäbiomassavaroja voidaan hyödyntää kestävästi huomattavan paljon nykyistä enemmän. Toimialoittain tarkasteltuna kainuulaisen biotalouden ytimeen fokusoidaan maakunnan osaamisen ja resurssien pohjalta seuraavat toimialat: puuteollisuus, ruoantuotanto, eloperäisten jätteiden kierrätys ja hyötykäyttö, biojalostus, metsäbiomassan biojalosteet, bioenergia, green care ja luontomatkailu, ekosysteempipalvelut, bioteknologia sekä biotalouden TKI-toiminta ja tutkimusympäristöt sekä ekotehokkaat asuinalueet. Kainuun biotalous jaetaan viiteen elinkeinolliseen osa-alueeseen: ruoka, biotalouden tuotteet (raaka-aineen hankinta ja jalostus), uusiutuva energia, luontomatkailu ja luontoperustaiset hyvinvointipalvelut (vihreä hoiva).

Kaikkien biotalouden osa-alueiden kehittämisen yhteisiä akutteja strategisia tavoitteita ovat:

- Runsaiden raaka-aineiden jalostaminen maakunnassa, tuotteiden jalostusasteen nosto (esim. puurakentaminen)
- Biotalous tuotteiden ja palvelujen tuotannon kannattavuuden parantaminen
- Teollisten investointien saaminen maakuntaan, erityisesti painotetaan Kainuun raaka-ainevaroihin ja logistiikkaan parhaiten sopivia biotuotetehdaskonsepteja
- Jo käynnistyneiden (kuten ST1 Renforsin rantaan Kajaaniin, Cross-Lam Kuhmoon) ja tulevien investointien yhteyteen on tavoitteena luoda laajempia yhteistyöverkostoja eli biotalouden ekosysteemejä, joissa toimii alueen yrityksiä, tutkimus- ja kehittämisorganisaatioita sekä julkisen hallinnon organisaatioita tiiviissä yhteistyössä. Näillä toimilla tavoitellaan investoinneista maakuntaan mahdollisimman suurta taloudellista hyötyä.

Kestävän kaivannaistoiminnan lähiajan strategiset kehittämissuunnitelmat voidaan tiivistää kahteen osa-alueeseen seuraavasti. Ensiksi olemassa olevien ja tulevien kaivosten osalta tuetaan käynnistymiseen ja ekotehokkaaseen tuotantoon tähtääviä toimenpiteitä, vaikutetaan lupaprosessien sujumuuteen sekä sosiaalisen hyväksynnän parantamiseen. Toiseksi kehitetään alan tuotteistusta ja edistetään sivuraaka-ainevirtojen kehittämistä uusiksi tuotteiksi (ml. cleantech-tuotteet ja osaaminen) koko kaivannaisalalla. Kaivannaisalan kehittämiseksi tehdään yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kesken (Itä- ja Pohjois-Suomi -ohjelman mukaisesti).

TL 2: Saavutettava, toimivien palvelujen ja hyvän ympäristön sekä yhteistyön Kainuu

Maakunnan vetovoimaa ja toimivuutta tulee parantaa kehittämällä saavutettavuutta (myös saavutettavuuden mielikuvaa) ja tietoliikenneyhteyksiä; parantamalla fyysistä ja inhimillistä

ympäristöä; edistämällä laajasti yhteistyötä ja uudistumiskykyä. Tällä toimintalinjalla on Kainuu-ohjelmassa 38 erillistä strategista toimenpidettä, joista tässä vaiheessa TOPSU:uun on valittu tärkeimmät ja ajankohtaisimmat.

TL 2.1 Saavutettavuus

Saavutettavuus on yritystoiminnan keskeinen sijaintiin vaikuttava tekijä ja siten Kainuun vetovoiman näkökulmasta keskeinen kehittämiskohde. Saavutettavuuden strategiset linjaukset ja liikenneyhteyksiin liittyvät kehittämishankkeet esitellään yksityiskohtaisemmin *Kainuun edunajamisen hankeluettelossa* sekä Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan yhteisessä liikennestrategiassa (*KAKEPOLI*), jonka seuranta- ja kärkitehtävien päivittämistä varten laaditaan vuosittain kolmen maakunnan yhteinen seurantaraportti.

Kilpailukykyisen lentoliikenneyhteyden säilyminen Kajaanin lentoasemalla on Kainuun saavutettavuuden tärkein osatekijä. Myös matkaketjujen kehittäminen, biotalouden raaka-ainekuljetusten ja logistiikan turvaaminen sekä päätie- ja raideliikenteen kehittäminen ovat keskeinen osa kainuulaista ja yhteistä pohjoissuomalaista edunvalvontaa. Vartiuksen rajaliikennekeskusta kehitetään kansainvälisen tavaraliikenteen huolinta- ja logistiikkakeskuksena. Nopean tietoliikenteen tasapuolinen kehittäminen koko maakunnassa on edelleen tärkeä osa saavutettavuuden parantamista. Hallitusohjelman toteutukseen, liikennepoliittisiin selontekoihin ym. virallisiin suunnitelmiin sekä valtion talousarvioihin on esitettävä Kainuun saavutettavuutta tukevia ja kehittäviä investointihankkeita. Myös TEN-T-verkon ja Barentsin alueen liikenneverkkosuunnitelmiin vaikutetaan aktiivisesti (Vartiuksen rajan ylityspaikka ja sen kautta kulkevat liikennekäytävät ja Itä-Suomen potentiaalinen yhteys Jäämerelle ns. koillisradan kautta).

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamishankkeet ovat:

1. Päätieverkon kehittäminen Ouluun ja etelään: Valtatie 22:n, Valtatie 5 ja Valtatie 6:n parannustoimenpiteet; ja biotalouden tarvitseman alemman tieverkon kunnossapito
2. Savon radan kehittämisen turvaaminen ja Kontiomäki–Pesiökylä–Taivalkoski-radana elinkeinollinen hyödyntäminen (ml. raakapuuterminaalit)
3. Kontiomäki–Vartius-ratayhteyttä tukeva logistinen infrastruktuuri
4. Liikenteen logististen solmukohtien kehittämisen edistäminen (mm. laajakaistarakentamisen resurssien varmistaminen)

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kainuun nopeat ja alueellisesti kattavat laajakaistayhteydet; jatketaan valokuituverkon rakentamista mahdollisimman kattavaksi, sekä maaseudulla että taajamissa
2. Digitalisoinnin laajamittainen hyödyntäminen yritysten liiketoiminnassa ja erilaisissa palveluissa, myös julkisissa
3. Logistiset hankkeet, joilla parannetaan eri liikennemuotojen joustavaa ja tehokasta yhteensovittamista
4. Vähähiilisyteen siirtymistä ja raaka-aineiden paikallista käyttöä tukevat hankkeet

TL 2.2 Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne

Koko maakunnan infrastruktuuria ja erilaisia verkostoja kehitetään alueen vahvuuksien hyödyntämiseen. Erityisesti edistetään paikallisten raaka-ainevarojen hyödyntämistä ja yhdyskuntien, tuotannon sekä logistiikkajärjestelmien energiatehokkuutta (vähähiilisyys). Tämä edellyttää juuri valmistuneen biotalousstrategian toimeenpanoa hankkeilla ja edunvalvonnalla. Näistä näkökulmista kehitetään myös maakuntakeskuksen, kuntakeskusten, taajamien ja maaseudun vetovoimaa ihmisten asuin- ja vapaa-ajan ympäristöinä.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamishankkeet liittyvät maakuntakaavaprosessin kehittämiseen kaavan vahvistamisen menettelystä luopumisen jälkeen. Myös kuntatason kaavoitusprosessien yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen sekä ympäristölupaprosessien kehittäminen ovat ajankohtaisia lainsäädännöllisiä uudistuksia, joissa alueelliset erityispiirteet on otettava huomioon. Myös uusiutuvan lähienergian kilpailukyvyä edistäminen (biotalous – lähinnä puu ja turve) suhteessa tuontien energiaan vaativat lainsäädännöllistä edunvalvontaa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Yritystoiminnan ja sen tarvitseman yhdyskuntarakenteen kehittäminen koko maakunnassa
2. Luonnon monimuotoisuutta ja virkistyskäyttöä sekä matkailua tukevat hankkeet
3. Haja-asutusalueiden jäte- ja vesihuoltoratkaisuiden edistäminen sekä pieninfrastruktuurin kehittäminen

TL 2.3 Yhteistyö ja uudistumiskyky

Yhteistyötä ja uudistumiskykyä kehitettäessä otetaan käyttöön sähköisiä alustoja ja sosiaalisen median kanavia paikallisen aloitteellisuuden ja osallisuuden lisäämiseksi sekä viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi. Lisäksi haetaan uusia palvelujen tuottamistapoja ja kumppanuuksia, joissa asukkaat, järjestöt ja julkinen sektori tekevät yhteistyötä palvelujen tuotannossa. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä otetaan käyttöön ”kainuulainen nuorisotakuu”, jossa nuorten työllistymisen rakenteellisiin ongelmiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaikkien ikäryhmien tietoyhteiskuntavalmiuksia kehittämällä ja hajautetuilla palveluratkaisuilla vahvistetaan kansalaisten osallisuutta.

Kansainvälistymistä edistetään tukemalla kainuulaisten toimijoiden pääsyä kansainvälisiin verkostoihin, kansainvälisiin huippuyksiköihin ja osaamiskeskuksiin. Kainuussa toimivien yliopistojen ja ammattikorkeakoulun sekä muiden oppilaitosten houkuttelevuutta ja monikulttuurisuutta sekä yritys yhteyksiä lisätään, esimerkiksi osaja- ja opiskelijavaihdon sekä yritysharjoittelun kautta. Lisäksi tuetaan aktiivista maahanmuuttoa, maahanmuuttajien integroimista ja kotouttamista Kainuuseen. Erityisenä kohteena ovat kansainväliset asiantuntijat ja työvoima, josta alueella on pulaa. Kainuulle laaditaan myös oma työllisyys- ja väestöpoliittinen erityisstrategia. Lisäksi toimitaan aktiivisesti kansainvälisten investointien saamiseksi Kainuuseen.

Ajankohtaiset edunajamishankkeet liittyvät erilaisten palveluiden joustavaan (myös sähköiseen) saatavuuteen ja sellaisten normien purkuun, jotka ovat yhteistyön ja uudistumisen esteenä tai hidasteena.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Paikallisen kehittämisen uudet, osallistavat mallit, kumppanuudet ja pilotit, esim. osana valtakunnallisia kokeiluja
2. Monipuolinen ja laaja-alainen kansainvälistyminen, joka koskee monia toimialoja, palveluita ja monipuolisesti erilaista kehittämistyötä

TL 3: Hyvinvoiva Kainuu

Alueellisen kehittämisen tehtävä on parantaa alueellaan edellytyksiä ihmisten kokemalle henkiselle, sosiaaliselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Arjen ja asumisen perusturvallisuus, usko tulevaisuuteen, myönteinen ja kannustava asenne sekä luottamus ja sitoutuminen ovat perusta yksilölliselle hyvinvoinnille, joka näkyy alueen ”ilmeessä” elinvoimaisuutena. Toimintalinjan tavoitteena on kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen siten, että terveyserot kaventuvat ja kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat. Tavoite edistyy terveyden parantumisen ja työhön sekä mielekkääseen tekemiseen kiinnittymisen kautta; luonnollisesti myös toimeentulo on turvattava. Monipuolisilla ja laadukkailla palveluilla sekä monialaisilla kehittämistoimilla kannustetaan ja tuetaan kansalaisia kantamaan vastuuta itsestään ja läheisistään sekä huolehtimaan yhteisesti myös ympäristöstään.

Toimintalinjalla hyödynnetään monipuolisesti valtakunnallisia ESR-teemoja. Toimijoita ohjataan yhteistyöhön ja hakemaan monipuolisesti valtakunnallista ESR-rahoitusta Kainuun maakuntaohjelmaa tukeviin toimenpiteisiin ja huolehditaan siitä, että myös näissä kertyy kuntarahoitus.

TL 3.1 Työllisyys ja toimeentulo

Strategisena toimintalinjauksena työelämään kiinnittymiseksi, työssä jaksamiseksi ja mielekkään tekemisen löytämiseksi on yksilöllisten työllistymis- ja koulutuspolkujen rakentaminen – ihmisten elämänkaari huomioon ottaen. Resursseja suunnataan nuorisotyöttömyyden vähentämiseen ja koulutuspaikkojen riittävyyteen. Erityisesti vahvistetaan monialaista ja -ammattillista yhteistyötä ja siihen liittyvää osaamista sekä kehitetään välityömarkkinoiden toimenpiteitä, esimerkiksi tuettuja työ- ja harjoittelupaikkoja, työpajoja, osuuskuntatoimintaa ja sosiaalista yrittäjyyttä.

Edunajamisen teemana on työllistämisen lainsäädännöllisten esteiden purkaminen ja pelisääntöjen selkeyttäminen sekä riittävien työllistämisesurssien turvaaminen. Kainuulla on kokemusta (Kainuun hallintomalli ja Paltamon työllistämismalli) ja valmiuksia lähteä nopeastikin ennakkoluulottomiin valtakunnallisiin pilotteihin (esim. perustulokokeilu).

Kärkitoimenpiteitä:

1. Kehitetään toimintamalleja, joilla yrityksille tehdään työllistämisen kynnys matalaksi ja toisaalta kehitetään myös joustavaa kokeilukulttuuria, jossa esim. työharjoittelu ja opinnäytetöiden tekeminen yrityksissä ja muissa organisaatioissa on vaivatonta.
2. Otetaan käyttöön osaamista vahvistavat ja koulutuksellisia elementtejä sisältävät työllisyshoidon toimenpiteet, huomioiden erilaiset oppimisen tavat ja logistiset ratkaisut.

3. Hyödynnetään koulutusorganisaatioita, yrityksiä, kolmatta sektoria ja vapaata sivistystyötä työelämään kiinnittymistä vahvistavan koulutuksen ja valmennuksen tuottamisessa sekä huolehditaan keskeisten toimijoiden osaamisen kehittämisestä.

TL 3.2 Terveiden ja toimintakyvyn ylläpito

Strategisena toimintalinjauksena on vahvistaa terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen laatua palvelumuotoilulla, saatavuutta kehittämällä ja käyttöönottamalla liikkuvia sekä sähköisiä palveluja, hyödyntämällä ja kehittämällä uusia innovaatioita ja teknologiaa. Ideana on siirtää palvelujärjestelmien kehittämisen painopistettä korjaavasta toiminnasta varhaiseen puuttumiseen ja terveyttä edistäviin toimiin sekä ongelmien ennaltaehkäisyyn. Kuntien hyvinvointikertomuksiin koottu tieto kytketään suoraan paikalliseen ja alueelliseen kehittämistyöhön.

Toimintalinjaan liittyvät ajankohtaiset edunajamisintressit liittyvät sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistukseen; eli vaikutetaan valmisteilla olevaan lainsäädäntöön ja palveluiden alueelliseen saatavuuteen sekä alueelliseen hallintaan laajapohjaisessa yhteistyössä kuntien kanssa. Tähän liittyen turvataan myös Kainuun keskussairaalan uudisrakentaminen (ns. Uusi sairaala -hanke).

Kärkitoimenpiteitä:

1. Turvataan työllistymispolun (erityisesti nuorten) alkuvaiheen palveluiden kehittäminen elämänhallintaa sekä toiminta- ja työkykyä vahvistavilla toimenpiteillä
2. Edistetään ennakointi- ja arviointimenetelmien käyttöä (esim. IVA/EVA)
3. Vahvistetaan luontoon perustuvien terveys- ja hyvinvointipalvelujen (green care -palvelut) kehittämistä ja käyttöönottoa
4. Vahvistetaan palvelusetelikäytäntöä ja rakennetaan toimijoiden kumppanuutta palvelujen tuottamisessa sekä asiakaslähtöisyyttä palvelujen luomisessa, painotus terveyttä ylläpitävien ja sairauksia ennalta ehkäisevien omaehtoisten palvelujen kehittämisessä ja käyttöönotossa

TL 3.3 Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen

Tavoitteena on vahvistaa paikallista, omaehtoista kehittämistä. Strategisena linjauksena on lisätä osaamista vaikuttamisen uusista keinoista, kehittää asukaslähtöisiä toimintatapoja ja palveluita yhteisöllisyyden ja osallisuuden sekä osallistumisen tukemiseen. Kehittämistyössä hyödynnetään, laaja-alaisesti ja kokeiluhenkisesti, teknologian, kulttuuritoiminnan ja vapaan sivistystyön sekä kolmannen sektorin tarjoamia mahdollisuuksia – eri ikäryhmät ja Kainuun eri tyyppiset alueet huomioiden.

Toimintalinjaan liittyy ajankohtaisina edunajamishankkeina maakunnan ja kuntien roolin vahvistaminen aluekehittämisessä: laki uudesta kansanvaltaisesta aluehallinnosta ja itsehallintoalueista on tulossa valmisteluun – (toivon mukaan) aluelähtöisesti, maakuntia sekä kuntia aidosti kuullen. Lisäksi tuetaan paikallisdemokratiaa edistäviä kokeiluja ja hankkeita olemalla mukana esim. valtakunnallisissa kokeiluissa ja/tai kärkihankkeissa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Työllistymispolun alkuvaiheen palveluiden kehittäminen sosiaalista osallisuutta vahvistavilla toimenpiteillä
2. Kansalaisten ja yhteisöjen vaikuttamisedellytysten ja/tai ympäristövaikuttamisen mahdollisuuksien kehittäminen elinkeinohankkeissa ja muissa ympäristökysymyksissä
3. Aluelautakuntakokeilut

TL 4: Kainuu-kuva

Vetovoimainen Kainuu-kuva on osa alueellista elinvoimapolitiikkaa. Tavoitteena on, että Kainuu tuo entistä voimakkaammin esille *kainutlaatuisuuttaan* eli omintakeisia vahvuuksiaan – luonnon resurssien ekologisesti kestävä, monipuolista ja innovatiivista hyödyntämistä, luovuutta elinvoimaisuuden lisäämisessä ja kulttuurista rikkautta sekä edistysellisyttä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden julkisten palvelujen ratkaisuisissa. Kainuu-kuvan rakentamisella edistetään alueen vetovoimaisuutta tuomalla esille elinkeinoelämän runsaita ja monipuolisia mahdollisuuksia; sujuvaa arkea ja yhteistyötä sekä sujuvaa saavutettavuutta (myös saavutettavuuden mielikuvaa); toimintakyvyn ja terveyden ylläpitoa sekä yhteisöllisyyttä. Ideana on, että Kainuu-kuvalla tuetaan kaikkea Kainuun kehittämistä ja toisaalta kaiken kehittämisen kautta rakennetaan parempaa Kainuu-kuvaa.

Toimintalinjaan liittyvä ajankohtainen edunajamishanke on pitää Kainuun erilaista elinvoimapotentiaalia (esim. kokeiluihin liittyen) ja matkailutarjontaa esillä kansallisessa ja erityisesti kansainvälisissä matkailustrategioissa. Tämä otetaan huomioon Kainuun matkailustrategiaa uudistettaessa ja erilaisissa tapahtumissa, esimerkiksi Suomi 100 -hankkeissa.

Kärkitoimenpiteitä:

1. Tuotteistetaan ja viestitetään kainuulaisuutta ja Kainuuta uusilla innovatiivisilla tavoilla. Tuetaan luontaisiin vahvuuksiin perustuvia uusia ja uudistuvia palveluja ja erilaisia tapahtumia, jotka vahvistavat alueen taloutta ja tukevat alueen myönteistä mielikuvaa – ”hauskempi Kainuu”. Lisäksi vahvistetaan maakunnan tunnettuutta ja vetovoimaa markkinoimalla tehokkaasti erilaisia onnistumisia, isoja ja pieniä menestystarinoita.
2. Haetaan ja kokeillaan aktiivisesti uusia keinoja tavoittaa, houkutella ja kiinnittää alueelle muuttoaktiiviset nuoret ikäluokat – sekä Suomessa että ulkomailla.
3. Hankkeiden ja kainuulaisten toimijoiden luomat verkostot ja muut kanavat hyödynnetään pitkäjänteisessä alueen markkinoinnissa (esimerkiksi kansainvälisessä matkailussa).

4 Rahoitus

Kestävää Kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelma, Suomen rakennerahasto-ohjelma, on perusväline TOPSU:n rahoituksessa. Ohjelman laskennallinen rahoitus koko ohjelmakaudelle on (EU ja valtio) yht. 96,5 milj. €. Lisäksi ohjelmaan on sisällytetty muuta julkista rahoitusta (laskennallista kuntarahoitusta) 13,8 milj. €. Vuositasolla summa on tasaisen taulukon mukaan keskimäärin 15,0 milj. € (ks. liite 3).

Aikaisempaan toimeenpanosuunnitelmaan nähden vuodelle 2016 rahoitusosuus pienenee, mikä johtuu Vaalan siirtymisestä vuoden 2016 alusta Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan. Kainuulle vaikutus

on EAKR:n, ESR:n ja valtion rahoituksen osalta vuositasolla yht. noin 0,359 milj. €. Laskennallinen osuus koko ohjelmakaudella EAKR ja ESR on noin 1,566 milj. € ja kokonaisvaikutus ottaen huomioon EAKR:n ja ESR:n lisäksi valtion rahoitus 2,741 milj. €.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 on myös käytössä täysimääräisesti tämän TOPSU:n toteutusaikana. Laskennallinen Kainuun osuus on koko ohjelmakaudella noin 22,8 milj. €. Lisäksi on kuntarahoitusta noin 0,600 milj. € eli vuositasolla rahoitusvolumi on keskimäärin 3,3 milj. €. Leader-ohjelmissa on käytössä ohjelmakaudella 2014–2020 yhteensä 10,0 milj. €, sisältäen myös kuntarahan; tämä tarkoittaa, että laskennallinen vuosirahoitustaso on 1,4 milj. €.

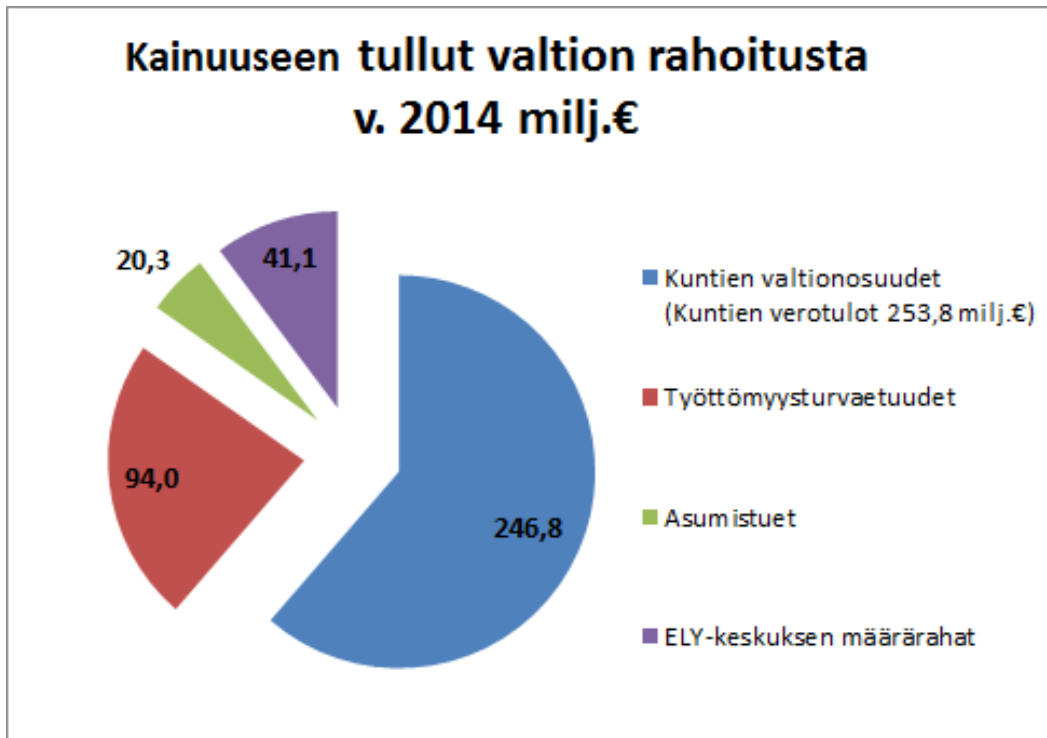
ENI CBC Karelia-ohjelmat 2014–2020 käynnistynevät myös TOPSU:n toteutuksen aikana. Jaossa koko ohjelma-alueelle on noin 43 milj. €. Ohjelma-alueita on Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Karjalan tasavallan alueet. Lisäksi on lisäoptio, noin 32 milj. €, joka realisoituu vuoden 2018 jälkeen. Maakunnittaista laskennallista rahoituskattoa ei tässä ohjelmassa ole.

Kainuun kannalta potentiaaliset rahoituslähteet on linkitetty Kainuun liiton verkkosivuille:
www.kainuunliitto.fi

Liitteellä 3 on kuvattu rakennerahasto-ohjelmavarat ja liitteillä 1 ja 2 on esitetty Kainuuseen tulevat muut valtion määrärahat karkeina arvioina.

Liitteet

Liite 1: Kuva Kainuuseen tulleesta muusta rahoituksesta vuonna 2014.

Liite 2: Kainuuseen ELY-keskukselle tullut muu rahoitus

MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISSUUNITELMA, RAHOITUS 2016-2017			1.10.2015					
ELY -keskusten määrärahat, milj.€.								
Täytetään soveltuvilta osin*. Tarkkuus 1 000 euroa esim. 1,234 milj.€.			Maakunta: Kainuu					
Hallinnonala	Momentin numero	Momentin nimi	Lähtötaso 2011	Esitys 2014	Toteuma 2014	Esitys 2015	Esitys 2016	Esitys 2017
SM	32.70.30	Valtion korvaukset kunnille	2,730	2,900	2,010	2,155	3,000	3,000
OKM	29.30.31	Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä		0,150	0,000	0,150	0,000	0,000
MMM	30.20.40	Maa- ja puutarhatalouden kansallinen tuki	5,800	5,800	5,900	5,800	5,900	5,900
MMM	30.20.41	EU tulotuet; tilatuki	6,300	6,300	5,800	6,300	5,800	5,800
MMM	30.20.43	Maatalouden ympäristötuki, eläinten hyvinvointia edistävät tuet ja ei-tuotannolliset investoinnit	4,900	4,900	4,900	4,900	4,900	4,900
MMM	30.20.44	Luonnonhaittakorvaus, EU	5,800	5,800	5,800	5,800	5,800	5,800
MMM	30.20.49	Maaseutuelinkeinotoiminnan korkotuki	1,600	1,600	0,700	1,600	1,500	1,500
MMM	Makera	Avustukset maatalainvestointeihin	1,500	1,500	1,240	1,500	1,500	1,500
MMM	30.40.20	Kalakannan hoitovelvoitteet	0,140	0,130		0,130	0,150	0,160
MMM	30.40.51	Kalatalouden edistäminen	0,110	0,110		0,110	0,110	0,110
MMM	30.40.52	Tenojoen kalastuslupamaksut ja viehekalastusmaksut	0,036	0,036		0,036	0,036	0,036
MMM	30.40.77	Kalataloudelliset rakentamis- ja kunnostushankkeet	0,040	0,030		0,030	0,040	0,050
MMM	30.40.21	Vesivarojen käytön ja hoidon menot	0,135	0,130	0,057	0,040		
MMM	30.40.31	Vesihuollon ja tulvasuojelun tukeminen	0,100	0,460	0,160	0,290		
LVM	31.10.20	Perusväylänpito Pohjois-Pohjanmaan ELY		18,081		18,081		
LVM	31.30.63	Joukkoliikenteen palvelujen osto ja kehittäminen, Pohjois-Pohjanmaan ELY		1,168		1,168		
TEM	32.20.45	Yritysten tutkimus- ja kehittämishankkeiden valmistelu	0,200	0,220	0,028	0,000	0,000	0,000
TEM	32.20.43	Kansainvälistymisavustus yritysten yhteishankkeisiin	0,230	0,230		0,230		
TEM	32.30.44	Alueellinen kuljetustuki	0,016	0,250		0,530	0,530	0,530
TEM	32.30.45	Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen	0,050	0,200	0,000	0,000	0,000	0,000
TEM	32.30.51	Työllistämisen-, koulutus- ja erityistoimet	2,300	12,266	7,711	12,266	15,150	15,150
TEM	32.30.64	Työllisyysperusteiset siirtomenot investointeihin	0,237	0,300	0,000	0,300	0,000	0,000
TEM	32.50.63	Kainuun kehittämisraha/Kainuun ELY	22,550	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
TEM	32.50.63	Kainuun kehittämisraha/Pohjois-Pohjanmaan ELY: Tienpito ja JL	25,851	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
TEM	32.60.40	Energiatuki						
STM	33.20.52	Työmarkkinatuki	1,835	3,500	5,250	3,500	0,000	0,000
STM	33.20.31	Valtion korvaus kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä	0,381	0,350	0,196	0,350	0,200	0,200
YM	35.10.21	Eraät luonnonsuojelun menot	0,030	0,030	0,055	0,120	0,075	0,075
YM	35.10.61	Ympäristönsuojelun edistäminen	0,020	0,253	0,067	0,136	0,136	0,290
YM	35.10.63	Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot	2,001	1,000	1,001	1,000	0,700	1,000
YM	35.10.22	Eraät ympäristömenot	0,020	0,240	0,217	0,190	0,320	0,290
YM	35.20.64	Avustukset rakennusperinnön hoitoon	0,113	0,150	0,047	0,150	0,100	0,100
		Valtion rahoitus yhteensä	85,025	68,084	41,139	66,862	45,947	46,391
		Kuntien rahoitus (arvio)						
		Julkinen rahoitus yhteensä	85,025	68,084	41,139	66,862	45,947	46,391
		Yksityinen rahoitus (arvio)						
		RAHOITUS YHTEENSÄ	85,025	68,084	41,139	66,862	45,947	46,391

Liite 3. Rakennerahastovarat